

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СКЛАДУ ТА СТРУКТУРИ АКТИВІВ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СТРАХОВИКІВ

Ірина Фисун,
к. е. н., доцент
кафедри фінансів
Галина Ярова,
ст. викладач
кафедри
фінансів вищого
навчального
закладу
Укоопспілки
«Полтавський
університет
економіки
і торгівлі»

У статті розглянуто зміни до страхового законодавства стосовно визначення порядку розміщення страховиками коштів страхових резервів та встановлення вимог до якісного складу їх активів з метою обмеження ризиків, що виникають при здійсненні страхових операцій.

Забезпечення надійного страхового захисту суб'єктів господарювання та громадян є важливим в умовах сучасного соціально-економічного розвитку України. Доведено, що стабілізація економіки країни, створення сприятливого інвестиційного клімату та забезпечення захисту майнових інтересів громадян значною мірою залежать від функціонування фінансово стійких вітчизняних страховиків, важливим фактором впливу на розвиток яких є регулююча роль держави.

Необхідність державного нагляду за страховими відносинами зумовлена, в першу чергу, здійсненням страховиками процесу управління коштами, отриманими від страхувальників, порушення принципів якого може викликати втрату цих коштів. При цьому особливої уваги потребує питання щодо ефективного управління страховими резервами, які займають значну частку у фінансових ресурсах страховиків. Враховуючи вплив негативних наслідків світової фінансової кризи як взагалі на фінансовий сектор вітчизняної економіки, так і на страховий бізнес зокрема, проблематика ефективного управління активами українських страхових компаній з метою забезпечення їхньої фінансової стійкості є особливо актуальною.

Аналіз останніх публікацій. Питання управління активами страховиків неодноразово розглядалися у працях вітчизняних науковців, зокрема Александрової М.М., Базилевича В.Д., Блан-

ка І.А., Білика М.Д., Внукової Н.М., Гаманкової О.О., Осадця С.С., Ротової Т.А., Руденка Л.С., Супруна А.А., Суторміної В.М., Терещенка О.О., Шумелди Я.П. та інших.

Однак не всі аспекти цієї проблеми з'ясовані й дістали належне наукове обґрунтування. В першу чергу це стосується формування кількісної та якісної структури страхових резервів, виконання законодавчих нормативів щодо розміщення активів страхових компаній як засобу забезпечення фінансової стійкості страховиків.

Метою статті є дослідження чинних нормативів розміщення страхових резервів і формування основних напрямів подальшого державного регулювання складу та структури активів вітчизняних страховиків як засобу забезпечення їхньої фінансової стійкості.

Проведені дослідження свідчать, що управління фінансовою діяльністю страховика потребує суворого державного нагляду та базується на визначених законодавством принципах, оскільки кошти, які є об'єктами цього управління, належать не страховикам, а страхувальникам. При цьому статтею 31 Закону України «Про страхування» визначається поняття «дозволені активи», тобто активи для представлення технічних резервів, що ґрунтуються на принципах безпечності, прибутковості, ліквідності. З огляду на те, що Розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України №741 від 08.10.2009 введено

поняття «прийнятних» активів, тобто таких, які відповідають відповідним критеріям якості [1], доцільним буде запровадження четвертого принципу з управління активами страхової компанії, а саме – законодавче регламентування дозволених та прийнятних активів.

Досвід економічно розвинених країн світу свідчить, що у методах державного регулювання страхового бізнесу першочергова роль відводиться попередньому нагляду. А тому важливими є пруденційний нагляд, основою якого є розробка показників попередньої діагностики та їх моніторинг.

Огляд вітчизняних законодавчих актів та літературних джерел щодо регулювання страхової діяльності свідчить, що на теперішній час вони не містять конкретного визначення поняття «пруденційний нагляд» щодо цієї діяльності. В перекладі з англійської «prudential» означає «розсудливий». Традиційні методи, в т. ч. закріплені в нормативних документах України, не завжди задовольняють, оскільки фіксується вже те, що відбулося. Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України запроваджено Рекомендації щодо аналізу діяльності страховиків, відповідно до яких здійснюється аналіз капіталу, активів, перестраховання, страхових резервів, доходності, ліквідності та надається відповідна оцінка цих показників [2]. Тому, з метою забезпечення раннього з'ясування та запобігання можливим проблемам з управління активами, правомірним є введення п'ятого принципу з управління активами

страховиків, а саме – пруденційності.

З урахуванням того, що дозволені та прийнятні резерви мають гарантувати майбутню реалізацію зобов'язань страховиків перед страхувальниками у вигляді виплат страхових компенсацій, пропонуємо також введення шостого принципу з управління активами страхових компаній – гарантованість.

Таким чином, принципи управління активами страховиків можна відобразити у вигляді схеми (рис. 1).

Отже, з урахуванням зазначених принципів при вирішенні конкретних управлінських завдань досягається мета управління активами страхових компаній, а саме: забезпечення платоспроможності, інвестиційного прибутку та фінансової стійкості страховиків шляхом ефективного управління активами.

Досягнення цієї мети є можливим за умови регламентації розміщення активів страхових компаній, які представляють страхові резерви.

У результаті проведених досліджень встановлено, що нормативи щодо розміщення страхових резервів у активах страховиків регламентують відсоток до сукупної вартості страхових резервів, і за різних періодів часу змінювалися [3–5]. При цьому до 1 січня 2006 року перевага при розміщенні страхових резервів надавалася банківським депозитам, що зумовлювалося повільним розвитком фондового ринку в Україні та недостатністю альтернатив банківським депозитам при розміщенні страхових резервів. Нормативи, встановлені Розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг

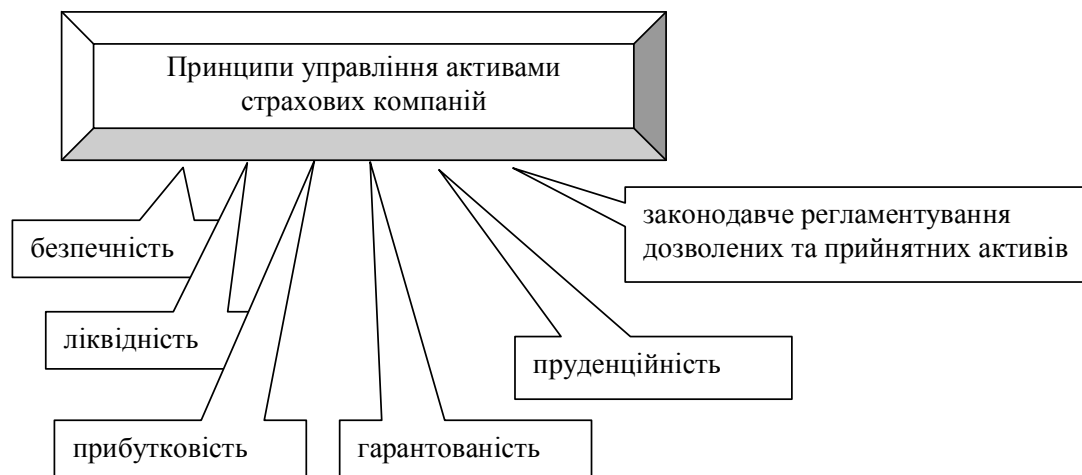

Рис. 1. Принципи управління активами страхових компаній*

* Складено авторами.

Україні від 08.10.2009, забезпечили страховикам значно більший простір для вибору напрямів щодо розміщення коштів страхових резервів, оскільки збільшилися нормативи по таких традиційних для розміщення інструментах, як акції та облігації.

Для забезпечення фінансової стійкості в страховиків, окрім наявності необхідного обсягу страхових резервів, має бути ще один чинник – достатній обсяг засобів, вільних від зобов'язань [1, 6].

Вартість активів, що приймаються у покриття технічних резервів, має бути не меншою за вартість технічних резервів, що розраховується відповідно до чинного законодавства на будь-яку дату. Впровадження такої норми сприятиме підвищенню платоспроможності страхових компаній.

У 2009 р. Департаментом пруденційного нагляду, створеним при Державній комісії з регулювання ринків фінансових послуг України, було запроваджено нормативи щодо розміщення коштів страхових резервів на умовах достатності капіталу, ліквідності та диверсифікованості. Ними встановлено порядок розміщення страховиками коштів страхових резервів та вимоги до якісного складу активів з метою обмеження ризиків, що виникають при здійсненні операцій з такими активами. При цьому введення норми щодо розміщення не менше 90% коштів технічних резервів на території України зумовлене необхідністю спрямування

потоків інвестицій страховиків на забезпечення потреб розвитку української економіки.

Правомірно зазначити, що структура розміщення коштів страхових резервів в активах страховиків відображає процеси, які відбуваються на вітчизняному страховому та фондовому ринках. Значні суми коштів, що утримуються на рахунках у банках, вказують на недостатню кількість цінних паперів привабливих емітентів на фондовому ринку. Структура розміщення коштів страхових резервів в активах представлена на рис. 2.

Використовуючи дані рис.2, можемо порівняти наявне розміщення коштів страхових резервів у активах страхових компаній України станом на кінець першого півріччя 2009 року з нормативами розміщення страхових резервів в активах страхових компаній України, що здійснюють загальне страхування, чинними з грудня 2009 року (рис. 3).

Порівняльний аналіз фактичного та нормативного розміщення коштів страхових резервів свідчить про те, що державою надано досить широкі можливості страховикам щодо вкладення коштів страхових резервів за такими напрямками, як «Державні облігації України» – не більше як 80%, «Банківські вклади (депозити)» – 70% та «Права вимоги до перестраховиків» – 50%, в той час, як реально страховиками вкладено 9% коштів страхових резервів у державні облігації, у

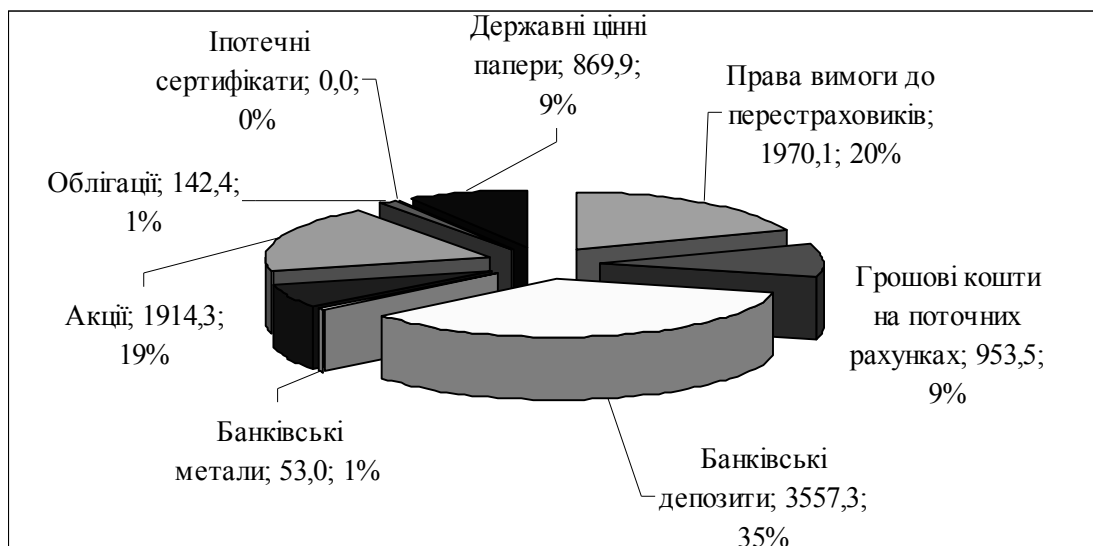

Рис. 2. Структура розміщення коштів страхових резервів в активах страхових компаній України станом на 31.03.2010 *

* Джерело: [7].

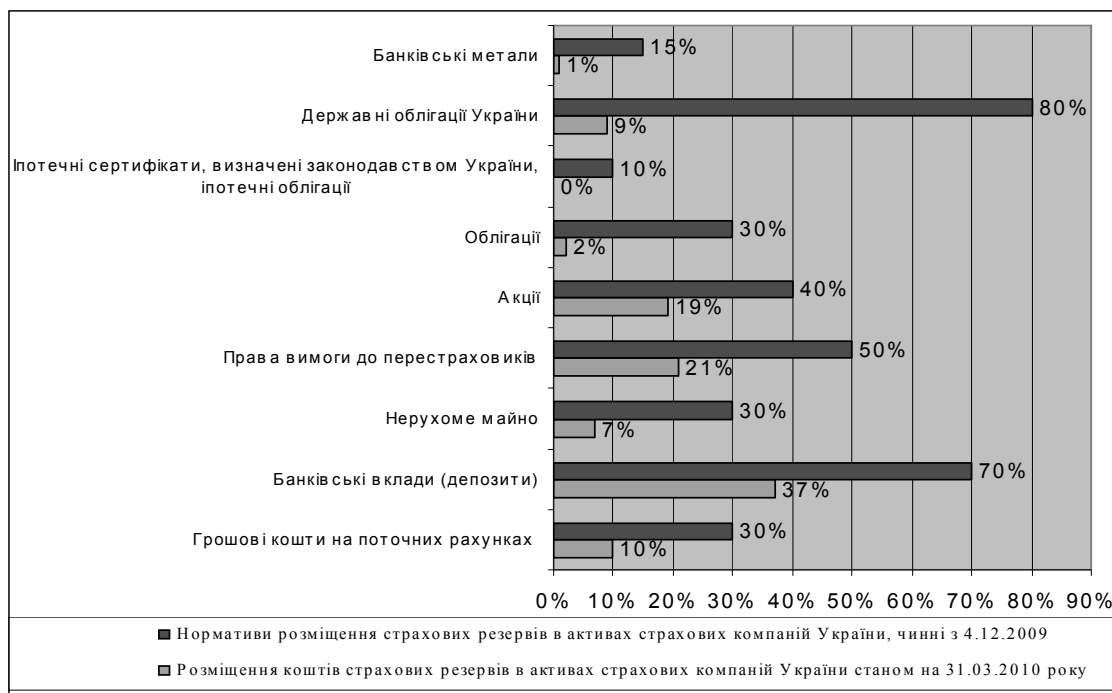

Рис. 3. Фактичне розміщення страхових резервів у активах страхових компаній України та їх нормативні значення згідно з вимогами, чинними з 4.12.2009*

банківські депозити – 37%, і права вимоги до перестраховиків – 21%. Таким чином, у досліджуваному періоді жодні вкладення страховиків за вказаними напрямками не можна визнати такими, що відповідали встановленим нормативам.

В нормативному акті про обов'язкові критерії та нормативи достатності, диверсифікованості та якості активів не використано поняття «дозволені активи», натомість введено поняття «прийнятні активи» як такі, що відповідають критеріям якості. При цьому сумою прийнятних активів визначено сукупну вартість активів страховика у національній валюті, яка визначається за балансовою вартістю таких активів [2].

Нормативи щодо прав вимоги до перестраховиків не змінилися, але при цьому зазначено необхідність виконання умов щодо рейтингу фінансової надійності (стійкості) перестраховика нерезидента, визначеного міжнародними рейтинговими агентствами A.M.Best (США), Moody's Investors Service (США), Standard & Poor's (США) або Fitch Ratings (Великобританія), який не повинен бути нижчим за рівень кредитного рейтингу зовнішніх довгострокових державних зобов'язань України.

Проведені дослідження розвитку страхових ринків зарубіжних країн

свідчать, що в Російській Федерації у липні 2009 року в законодавчому порядку було виключено будь-які обмеження стосовно прийняття для покриття страхових резервів сумарної вартості обсягів грошових коштів готівкою, у іноземній валюті та у валюті Російської Федерації. Проте, враховуючи нестабільність фінансових ринків і підвищену ризикованість страхової діяльності, встановлення мінімального залишку грошових коштів є більш доцільним. Законодавством Російської Федерації дозволено покривати 45% від обсягу резерву незароблених премій страховика із загальних видів страхування дебіторською заборгованістю страхувальників і страхових агентів за страховими преміями, та 100% від обсягу резерву незароблених премій за договорами обов'язкового державного страхування дебіторською заборгованістю страхувальників за договорами обов'язкового державного страхування [8, 9]. З огляду на це, положення українського законодавства щодо покриття страхових резервів дебіторською заборгованістю тільки за договорами банківського вкладу з банківськими установами, до яких застосовані заходи впливу у вигляді призначення тимчасової адміністрації (у розмірі 75 відсотків вартості такої заборгованості), є більш доцільним [2]. За своїм

* Складено авторами

економічним змістом дебіторська заборгованість є коштами, які перебувають за межами компанії, що ніяк не співвідноситься з поняттям резерву. Обґрунтуванням того, що дебіторська заборгованість не може представляти кошти страхових резервів, є також низький рівень платіжної дисципліни в Україні.

Проведені дослідження свідчать, що під державне регулювання не підпадають інші активи українських страховиків, які профінансовані за рахунок їх власних коштів і коштів інших кредиторів (не страхувальників). На теперішній час державний контроль акцентовано на формуванні і розміщенні коштів страхових резервів в активах певних категорій та виконанні нормативів щодо капіталізації страховиків. З огляду на це, подальший розвиток державного контролю за управлінням активами страховиків може здійснюватися в напрямі удосконалення системи обчислення нетто-активів, з метою розробки більш достовірного способу визначення фактичного запасу платоспроможності. Перспективи подальших наукових досліджень можуть знаходитись у площині визначення системи показників, які б відігравали роль індикаторів рівня впливу розміщення страхових резервів у активах як чинника забезпечення фінансової стійкості страховиків.

ВИСНОВКИ

1. Державне регулювання управління активами страховиків є одним з головних засобів забезпечення їхньої фінансової стійкості, що базується на законодавчо визначених принципах, перелік яких доцільно доповнити наступними: законодавче регламентування дозволених та прийнятних активів, пруденційність та гарантованість.

2. З метою встановлення шляхів підвищення фінансової стійкості вітчизняних страховиків необхідним є розвиток державного контролю щодо управління нетто-активами страховиків для розроблення ефективних методів визначення їхнього фактичного запасу платоспроможності, забезпечення якого є одним з вагомих чинників фінансової стійкості страхових компаній.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про затвердження Положення про обов'язкові критерії та нормативи достатності, диверсифікованості та якості активів, якими представлені страхові резерви з видів життя, інших, ніж страхування життя: Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 08.10.2009 №741 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/Rel17115.html

2. Рекомендації щодо аналізу діяльності страховиків: Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 17.03.2005 р. № 3755 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.nau.ua/doc/?doc_id=274884

3. Правила формування, обліку та розміщення страхових резервів за видами страхування, іншими, ніж страхування життя: Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 17.12.2004 р. № 3104 із змінами і доповненнями від 20.05.2010 №422 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=z0019-05>

4. Положення про порядок формування, розміщення та обліку страхових резервів з видів страхування інших ніж страхування життя: Наказ Комітету у справах нагляду за страховою діяльністю від 26.05.1997 р. №41 із змінами і доповненнями від 27.02.2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.yurinfo.org.ua/index.php?lang_id=1&menu_id=2375&article_id=31847

5. Про затвердження напрямів інвестування галузей економіки за рахунок коштів страхових резервів: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.08.2002 № 1211 із змінами і доповненнями від 25.07.2005 №643 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

6. Берлін М.С. Моделі управління фінансовою стійкістю страхової компанії: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец.

08.00.11 «математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці» / М. С. Берлін. – Донецький національний університет Міністерства освіти і науки України. - Донецьк, 2008. – 19с.

7. Риннок страхових послуг України: підсумки 1 кварталу 2010 року / Страхова справа. – 2010. - №2 (38). – С. 18-33.

8. Об утверждении правил размещения страховщиками средств страховых резервов: Приказ Министерства финансов Российской Федерации №100н от 08.08.2005г. в редакции от 20.10.2008 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.sovitas.ru/prikaz05_08_08.html

9. О внесении изменений в правила размещения страховщиками средств страховых резервов, утвержденных приказом Министерства финансов от 08.08.2005 №100н: Приказ Министерства финансов Российской Федерации №72н от 13.07.2009г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rg.ru/2009/09/16/pravila-dok.html>